

УДК 801.81(477)(091)"19"

**“ЗАПИСКИ О ЮЖНОЙ РУСИ” ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША
В ОЦІНЦІ ВІКТОРА ПЕТРОВА**

Богдана ГЛАДИШ-ОЛЕЙКО

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси,
вул. Університетська, 1/345, Львів, Україна,
e-mail: folklore@franko.lviv.ua*

Розглянуто монографію Віктора Петрова “Пантелеймон Куліш у п’ядесяти роки. Життя. Ідеологія. Творчість” у контексті кулішезнавчих студій початку ХХ століття. Систематизовано і критично оцінено погляди Віктора Петрова на історію появи “Записок о Южной Руси” П. Куліша, вартісність уміщеного у них фольклорно-етнографічного матеріалу, своєчасність цієї праці у 50-х роках ХІХ століття та її актуальність на початку ХХ століття.

Ключові слова: історія української фольклористики, Віктор Петров, Пантелеймон Куліш, “Записки о Южной Руси”, культурно-історична епоха, світогляд, етнографія, белетристика, фальсифікат.

Упродовж другої половини 20-х – початку 30-х років ХХ століття Віктор Петров видрукував понад півтора десятка праць з кулішезнавства, головною з-поміж яких є монографія “Пантелеймон Куліш у п’ядесяти роки. Життя. Ідеологія. Творчість” [13]. Саме за це ґрунтовне дослідження, що з’явилося 1929 року як видання Історично-філологічного відділу УАН, роком пізніше В. Петрову було присвоєно ступінь доктора історії літератури. Цього ж 1930 року вийшла друком романізована біографія “Романи Куліша”, яку цілком можна вважати першим зразком цього жанру в українській белетристиці.

Дослідники життєпису й творчості В. Петрова-Домонтовича по-різному тлумачили його посилену увагу до Пантелеймона Куліша. Соломія Павличко, а за нею й Віра Агєєва, сприйнявши вислів самого В. Петрова: “кожна людина, писавши про інших, пише тільки про себе” як ключ до розуміння його письменницьких і наукових пріоритетів, передусім проводили паралелі між особистостями П. Куліша і В. Петрова, їхніми поглядами і концепціями [10, 219–234; 1, 372–374]. А відтак однією з найважливіших причин активізації теми П. Куліша в доробку В. Петрова дослідниці назвали суголосність літературно-естетичних, науково-світоглядних позицій видатного українського письменника ХІХ століття та неокласиків (до яких, як відомо, зараховують і В. Петрова) [10, 234; 1, 282, 355, 374] “І Віктор Петров, і Микола Зеров цінували його (Пантелеймона Куліша. – Б. Г.-О.) насамперед як культурника, європейста, піонера, котрому випало торувати шляхи в дикій пущі” [1, 282], – констатує Віра Агєєва у монографії “Поетика парадокса. Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича”.

Культурно-історичним контекстом, але з національними акцентами, пояснила інтерес В. Петрова до біографії та інтелектуальної спадщини П. Куліша сучасний літературознавець Юлія Загоруйко: “Письменник (Віктор Петров. – *Б. Г.-О.*) не випадково звертається до минулого століття, а саме до тогочасного символу національного відродження – Кирило-Мефодіївського товариства, його привабила споріднена тональність XIX і XX століття через властиві їм ідеї українства” [7, 645].

Пошвавленням українознавчих, зокрема й кулішезнавчих студій (окрім В. Петрова, про П. Куліша писали А. Лобода, М. Зеров, О. Дорошкевич, М. Могилянський, С. Єфремов, Є. Кирилюк та ін.) справді прикметні 1920-ті роки. Однак таке пояснення не видається цілком прийнятним, бо для В. Петрова національні орієнтири не були визначальними. У сприйманні В. Петрова П. Куліш був знаковою постаттю своєї доби, яка логічно вписувалася у сферу його тодішніх наукових пріоритетів: український і європейський преромантичний і романтичний рух кінця XVIII і першої половини XIX століття [13, 3–4].

Завдання, які поставив перед собою дослідник (доповнити вже видрукований життєпис П. Куліша новими фактами, розширити рамки історично-літературного аналізу Кулішевої творчості, простежити джерела й еволюцію ідеологічних поглядів українського письменника), зумовили і поділ дисертації на дві частини: I. Життя. Ідеологія., II. Творчість. Найактивніше використовувана в роботі доказова основа – листування П. Куліша, з яким В. Петров мав змогу детально ознайомитися зі сторінок наукової періодики кінця XIX–початку XX століття, а також безпосередньо працюючи в лєнінградських архівах 1925 року. Хронологічні межі цього критично-аналітичного огляду – 50-ті роки – “коли творча, культурна й громадська діяльність Кулішева досягає свого найбільшого розквіту” [13, IV]. Закономірно, що одним із об’єктів обсервації В. Петрова в цій студії стала найвідоміша історико-етнографічна праця “Записки о Южной Руси”, два томи якої вийшли 1856 і 1857 року.

Історія вивчення цієї унікальної пам’ятки розпочалася відразу після опублікування її. О. Пипін, М. Костомаров (перші рецензенти “Записок”), Олена Пчілка, О. Грушевський, Ф. Колесси, А. Лобода, К. Грушевська – ось далеко не повний перелік імен тих, хто до В. Петрова робив спробу збагнути феномен “Записок”, їхнє місце в етнографії та фольклористиці XIX століття, а відтак виявити, що з видрукованого в них має справді наукову вартість, наскільки оригінальною і доцільною є форма “суцільної етнографічної картини” [14, 194], яку представив П. Куліш. Власне на таких наукових проблемах, пов’язаних із “Записками”, зосередився у своїй монографії й В. Петров. Однак, на відміну від попередників, він намагався розв’язати ці проблеми комплексно, враховуючи індивідуальність самого П. Куліша, його особисті наміри та ідеї, об’єктивні життєві та суспільні обставини, особливості світогляду конкретної культурно-історичної доби. У дисертації В. Петров фактично апробував власну методологічну настанову (проголошену значно пізніше – 1947 року в “Історіософічних етюдах”): “спостерігати тотожне в ідеях, явищах і подіях в філософії й суспільстві”, оскільки “жодне явище не існує само собою, але у взаємодії з суцільною єдністю цілого” [11, 8]. Саме з таких методологічних позицій дослідник витлумачив появу “Записок о Южной Руси”. Багатий фактографічний матеріал, у тому числі й раніше неопублікований, який збирав В. Петров упродовж чотирьох років (1924–1927) [13, III], дав йому змогу досить повно відтворити, вмотивувати історію Кулішевої праці – від задуму до втілення, від збирання матеріалу до його видруку.

Дослідник передусім протиставив два періоди фольклорно-збирацької діяльності П. Куліша, межею яких стало Тульське заслання (1847–1850 років): 40-ві роки¹ (час перших фольклорних записів, “етнографічних хожденій в народ”); 50-ті роки (коли записи пісень і дум – справа випадку, нагоди). В. Петров зазначав, що супроти 40-х 50-ті роки не були для П. Куліша часом активного цілеспрямованого збирання уснопоетичного матеріалу. Свідченням цьому, за В. Петровим, можуть бути Кулішеві листи 1850-х років, в яких йдеться про обмеження етнографічних збирань подорожами в господарських справах. З цього приводу В. Петров певною мірою іронічно писав: “У вересні 53-го року він (П. Куліш. – Б. Г.-О.) використовує поїздку на воловий ярмарок в Івангород, щоб зібрати етнографічний матеріал. Він їде, щоб купити воли й записати думи” [13, 525]. До слова, Катерина Грушевська погодилася з висновком дослідника про значною мірою принагідність записів П. Куліша в 50-х роках, процитувавши його у власному огляді “Записок о Южной Руси”, вміщеному в першому томі видання “Українські народні думи” [5, LXIV]².

З фольклорно-етнографічного матеріалу, що його видрукував П. Куліш у “Записках”, саме думам і їх виконавцям найбільшу увагу приділив В. Петров. У науковій літературі початку ХХ століття питання вартісності текстів дум і правдивості поданих П. Кулішем відомостей про кобзарів (особливо про Архипа Никоненка) були дискусійними. Так, Олена Пчілка висловила сумнів щодо реальності самого існування кобзаря на ім’я Архип Никоненко або, принаймні, належності йому тих текстів дум, які подав П. Куліш [15, 215]. Вона припустила, що Архип Никоненко – це насправді Остап Вересай, з яким П. Куліш зустрічався у другій половині 50-х років і навіть листувався з ним. К. Грушевська визнала “здогад Пчілки про тождність Вересая й Никоненка вартим пильної уваги” [5, LXX], хоча сама з певністю говорила лише про двох кобзарів, особисто знайомих з П. Кулішем, – Андрія Шута та Архипа Никоненка [5, LXVIII].

Як виглядає, В. Петров полеміку довкола виконавців-кобзарів вважав надуманою, оскільки в основному тексті монографії чи примітках не згадав про неї. Натомість він чітко зафіксував час знайомства П. Куліша з Андрієм Шутом (вересень 1853 року) та Архипом Никоненком (1854 рік) і конкретно зазначив думи, від них записані³. Однак припущення Олени Пчілки та К. Грушевської про сумнівний характер поміщеної в “Записках” “Думи про козака Голоту” [15, 215; 5, LXX] В. Петров визнав за потрібне спростувати. Як доказ, він використав лист до М. Білозерського від 24. X. 54, у якому П. Куліш подав таку важливу інформацію: “Я записал от своего соседа Архипа Никоненка полную думу о козаке Голоте” [13, 527]. Для В. Петрова свідчення упорядника “Записок” були достатньою підставою

¹ Віктор Петров детально не спинився на аналізі фольклорно-етнографічної праці П. Куліша 40-х років, проте мав наміри присвятити цьому періоду окрему монографію “Куліш у 40-і роки”. – (див.: [13] *Петров В.* Пантелемон Куліш у п’ятдесяті роки. Життя. Ідеологія. Творчість // Збірник Історично-філологічного відділу УАН. – № 88. – К., 1929. – С. 5–6).

² Катерина Грушевська зробила покликання не на монографію В. Петрова “Пантелемон Куліш...” (на той час вона ще не була надрукована), а на таку його розвідку: *Петров В.* Куліш – хutorянин // Записки історично-філологічного відділу УАН. – 1926 р. – Кн. XIX. – С. 167.

³ У “Записках” П. Куліш помістив такі думи А. Шута: “Дума про Білоцерківський мир і війну з поляками, “Дума про жидівські одкупи” та комбінований текст думи Шута і Ригоренка про “Ганжу Андібера” ([11] *Петров В.* Пантелемон Куліш у п’ятдесяті роки. Життя. Ідеологія. Творчість // Збірник Історично-філологічного відділу УАН. – № 88. – К., 1929. – С. 526). Записаних од Архипа дум Куліш надрукував у “Записках” п’ять: “Дума про козака Голоту”, “Дума про вдову і трьох синів”, “Дума про сестру й брата”, “Дума про бурю на Чорному морі”, “Дума про втечу трьох братів з Озова” [11, 528].

вважати, що названа дума не складена з уривків, а цілком записана від Никоненка [13, 527].

Загалом Кулішеві записи, їх якість і рівень автор монографії визнав досить фаховими. Неодноразово В. Петров наголошував на тому, що висока оцінка, яку М. Костомаров і О. Огоновський дали збірці А. Метлинського “Народные Южнорусские песни” (1854 року) – це значною мірою оцінка Кулішевих матеріалів [13, 531]¹.

Так само всебічно охарактеризував В. Петров етап опрацювання етнографічно-фольклорних відомостей і текстів у період безпосередньої роботи над “Записками о Южной Руси”. Він відтворив важливу для дослідника історії фольклористики хронологію подій, що передувала появі етнографічної збірки, зафіксував, коли і під чий впливом виник у П. Куліша задум видати “Записки”, скільки часу упорядник працював над I і II томами, чий матеріал використав, коли цензура дала дозвіл на видрук книги тощо [13, 535–545].

У контексті цих фактографічних проблем В. Петров зробив спробу з’ясувати й таке концептуально важливе питання, як світоглядна позиція П. Куліша, його власне розуміння наукового, громадсько-політичного значення “Записок о Южной Руси”. Згідно із задумом, що визрів 1853 року, основне спрямування Кулішевої праці дослідник визначив як історико-етнографічне. За В. Петровим, це мала бути етнографічна історія козаччини [13, 533] й одночасно “збірник оповідань, переказів, дум, легенд” [13, 534].

Після повернення наприкінці 1850 року з Тульського заслання Кулішеві було заборонено друкувати власні твори, а тому він тривалий час не міг відкрито висловлювати свої суспільно-політичні погляди. І та обставина, що після смерті Миколи I у суспільстві з’явилися сподівання на ліберальний напрям дальшої політики уряду [13, 118], зумовила істотні корективи в початкових планах П. Куліша. Уже 1855 року, як ствердив В. Петров, П. Куліш “готував до друку збірник фольклорних матеріалів, маючи на меті висловити вкупі з тим “критические взгляды на многое в малороссийской жизни...” Цим виданням він сподівався “оживить и расшевелить исследователей Малороссии” [13, 142], – так зі слів П. Куліша В. Петров окреслив програмне значення “Записок о Южной Руси”.

Для дослідника показовим і зрозумілим був той факт, що задля можливості висловлювати, хоча й поки що тільки в “етнографічній формі”, свої критичні погляди на історичне і сучасне життя української нації, П. Куліш призупинив свою працю над зібранням творів М. Гоголя [13, 143]. У планах П. Куліша, як відомо, було дванадцятитомне енциклопедичне видання “Записок”. Вийшло лише два, хоча принаймні для третього тому матеріал був уже назбираний. В. Петров знайшов умотивовані пояснення і цьому факту. Оскільки П. Куліш ставив перед собою завдання донести до читача не лише етнографічну історію доби козаччини, а й “охопити чисто всеукраїнське життя в цілому”, у тім числі сучасність, на думку дослідника, доцільніше було видавати не монументальну енциклопедію, а здатний відгукуватися на поточні події громадського життя часопис [13, 546]. Переорієнтацію видавничих планів від енциклопедії до журналу В. Петров вважав цілком суголосною національно-ідейним пріоритетам українського письменника XIX століття, його намаганням повернути права громадянства українському слову, ствердити громадянські права нації [13, 316].

¹ Як відомо, П. Куліш, ще не маючи в першій половині 50-х років офіційного дозволу друкувати свої твори, давав записи іншим видавцям, в тім числі і А. Метлинському.

До загальнотеоретичних проблем, що їх осмислив В. Петров у своєму огляді “Записок о Южной Руси”, належить і особливий статус етнографії у 50-х роках, її невідокремленість від літератури. Як зазначив автор, “етнографію як науку і етнографізм у літературі Куліш не відрізняє. Не відрізняє їх і Костомаров” [13, 548]. Головною причиною такої недиференційованості етнографії і белетристики, за В. Петровим, було проголошене епохою гасло боротьби за народність: “Тенденція точно відображати народність обернула письменника в етнографа” [13, 549]. Йдеться про так звану “натуральну школу теорії народності”, яку репрезентували у середині XIX століття М. Костомаров та П. Куліш і згідно з вимогами якої “особа письменника не повинна лишати відсвіту в його творі”, бо “творити “натурально” – це переказувати народну мову без домішки особистого співучастя” [11, 550]. Тому етнографічні записи розцінюються не лише як матеріал для письменників, а й “як спосіб і джерело, щоб вивчити народну живу мову” [13, 51]. Оригінальність форми і змісту “Записок о Южной Руси”, яку високо поцінували О. Пипін, М. Костомаров, Олена Пчілка та інші дослідники, В. Петров, як бачимо, обумовив світоглядно-естетичними вимогами конкретної культурно-історичної епохи. Згодом, уже в 40-х роках XX століття В. Петров епоху середини XIX століття представив як “романтично-етнографічне народництво”¹ першої половини XIX століття і дав їй докладну характеристику у своїй програмній статті “Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії XIX–XX ст.” [12, 184–185].

Саме залежністю П. Куліша від світоглядних орієнтирів своєї доби пояснив В. Петров і наявність фальсифікатів у “Записках о Южной Руси”. Визнавши “питання про певність матеріалу, що його надрукував П. Куліш у своїх “Записках” [13, 552] як дуже важливе, ретельно проаналізувавши міркування О. Пипіна, А. Лободи стосовно цієї проблеми², дослідник спинився на найвідомішому фальсифікаті – думі про Посвистача (повна назва Кулішевої версії – “Дума-сказание о морском походе старшого князя-язычника в христианскую землю”), яку нібито записав український поет-романтик середини XIX століття О. Шишацький-Ілліч. Для В. Петрова очевидно є компіляція твору: сюжет запозичений із літописно-житійного оповідання, у стилі – еkleктика думи і казки. “Чорний орел літає понад морем і голосом каже: “Пхе, Руська кость пахне”, – переконливо зіронізував дослідник³.

¹ Я. Гарасим вважає недоцільним щодо фольклористики та етнографії середини XIX століття використовувати термін “народництво”, оскільки ще І. Франко обґрунтував його як політологічну категорію (див.: [4] *Гарасим Я.* Культурно-історична школа в українській фольклористиці. – Львів, 1999. – С. 66).

² Як вважає В. Петров, О. Пипін першим порушив питання про ненародне походження окремих текстів, уміщених у збірці П. Куліша, але у нього не було фактів, лише припущення – (див.: [11] *Петров В.* Пантелемон Куліш у п’ядесяті роки. Життя. Ідеологія. Творчість // Збірник Історично-філологічного відділу УАН. – № 88. – К., 1929. – С. 553–555). А. Лобода, на думку В. Петрова, значною мірою розв’язав питання фальсифікатів, “поставив його на певний ґрунт у статті “До літературної історії Кулішевих “Записок о Южной Руси”. Підставою критично поставитись до Кулішевих матеріалів для А. Лободи був той факт, що записані в різних місцях фольклорні тексти не різняться мовою, не відображають специфічних діалектних рис. А. Лобода робить висновок, що П. Куліш “підводив усе під мову літературну” [11, 555].

³ Зазначу, що сучасна наука не така категорична у своєму висновку щодо цього твору. Коли одні дослідники (М. Костомаров, В. Антонович та М. Драгоманов, А. Топорков) однозначно вважали твір підrobкою, то інші – однозначно автентичним фольклорним текстом (див. Дослідження В. Іванова, В. Топорова, Ю. Карпенка). Отже, проблема “Думи про похід в християнську землю” ще потребує свого з’ясування.

І все ж В. Петрову важливішими видаються питання, які до нього окреслив А. Лобода: “Чому між справжнім народним матеріалом у “Записках о Южной Руси” з’явилися безперечні підробки – за браком критицизму та досвіду чи, може, свідомо волею самого Куліша?” [13, 559]. Основне пояснення В. Петрова, що Куліш-письменник переважив Куліша-етнографа, співзвучне з висновками А. Лободи [9, 1559] та О. Грушевського [6, 103]. З тією лише різницею, що і факти фальшування народних творів, і факти олітературення мови оповідачів і співців¹ В. Петров умотивував не так белетристичним хистом П. Куліша, стільки загальнопоширеними у 50-х роках поглядами на прикладний характер етнографії стосовно літератури: “Погляд на народну творчість як на матеріал для власної творчості сприяв тому, що П. Куліш мусів способи белетристичної творчості перенести на способи оброблення й записування творів народної словесності” [13, 561].

Як і попередні дослідники “Записок о Южной Руси”, В. Петров високо поцінував новаторство Куліша-записувача, зокрема запроваджений ним принцип відтворення тексту в його природному побутуванні, у невідокремленості від “життя, що на ньому воно з’явилось і од людей, що переказували та слухали” [13, 559]. Такий підхід (більш інтуїтивний, ніж науково осмислений Кулішем), на думку автора монографії, суголосний новим на той час тенденціям методики записування уснопоетичних творів, які утверджували у 20-х роках ХХ століття Б. і Ю. Соколови, Д. Зеленін. Для В. Петрова цілком прийнятними були їхні методологічні настанови щодо фіксації фольклорного матеріалу, вимоги подавати твори народної поезії “у певному контексті: в живій їх вимові, в житті, не одриваючи казки чи пісні од людей, од оповідача, од слухачів; враховувати умови, в яких народний твір виконувався, час, інтонацію оповідача, сприйняття аудиторією тощо” [13, 559].

Актуальними є такі принципи записування уснопоетичних текстів і сьогодні. У сучасній фольклористиці вивчення словесного тексту в сув’язі з побутуванням є найдієвішим способом зусібч, цілісно простудіювати фольклорне явище, з урахуванням його вербальних і позавербальних складових, що на зразках народної прози переконливо продемонстрували Олена Бріцина та Інна Головаха [3, 12].

Історико-аналітичний огляд “Записок о Южной Руси” П. Куліша, який представив В. Петров, не є всебічним². Власне кажучи, ґрунтовного аналізу змісту і структури цієї етнографічної праці дослідник не зробив, розсипавши свої аналітичні спостереження на сторінках усього розділу. Так, висновок автора про те, що “Кулішеві етнографічні студії 50-х р. стоять на межі між аматорством і фахом” [13, 528], який мав би впливати з логіки конкретного аналізу “Записок о Южной Руси”, у дослідженні В. Петрова подано через кілька сторінок від початку розділу ніби принагідно, між розповіддю про знайомство П. Куліша з Г. Базилевичем, А. Шутом та А. Никоненком, з одного боку, та його (Куліша) намірами своїми записами допомогти А. Метлинському видати фольклорний збірник, з іншого. Найбільш ґрунтовно дослідник представив підготовчу працю до видання “Записок”, причому лише першого тому.

¹ Оглядаючи в журналі “Современник” зміст “Етнографического сборника”, в якому був запис Г. Базилевича думи А. Шута, К. Ушинський відзначав, що публікація містила чимало орфографічних помилок.

² Узагальнюючу статтю про “Записки о Южной Руси” П. Куліша недавно опублікував Василь Івашків (див.: [8]).

Те, що монографія “Пантелимон Куліш у п’ядесяти роки...” не позбавлена вад, автор добре розумів і пояснював великою зайнятістю іншими поточними справами під час її написання [13,VI]. Справді, упродовж 1925–1927 років (такий часовий проміжок праці над своєю дисертацією зафіксував сам В. Петров) йому доводилося редагувати “Етнографічний вісник”, “Бюлетень Етнографічної комісії”, їздити в численні експедиції й одночасно з цією організаційною роботою писати фольклористичні та літературознавчі статті. Як і П. Куліш, В. Петров багато чого мусив робити сам і водночас¹. Як і П. Куліш, він не зміг бути відсторонено безпристрасним (як того вимагає науковий підхід), принаймні у цій праці². Правда, на відміну від Кулішевого наскрізного піднесено романтичного стилю, В. Петров лише подекуди продемонстрував іронічно-скептичний – такий характерний для В. Домонтовича кінця 20-х років. І цілком закономірно, що П. Куліш з об’єкта наукового зацікавлення згодом видозмінився у головного героя художнього твору В. Петрова “Романи Куліша”.

1. *Агєєва В.* Поетика парадокса. Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича. – К., 2002.
2. *Бріцина О.* Українська усна проза: питання текстології та виконавства. – К., 2006.
3. *Бріцина О., Головаха І.* Прозовий фольклор села Плоске на Чернігівщині: тексти і розвідки. – К., 2004.
4. *Гарасим Я.* Культурно-історична школа в українській фольклористиці. – Львів, 1999.
5. *Грушевська К.* Збирання і видання дум в XIX і поч. XX віку // Українські народні думи. – К., 1927. – С. XIII–ССХХ.
6. *Грушевський О.* Етнографічні видання і плани // Записки НТШ. – Т. 85. – 1909.
7. *Загоруйко Ю.* Віктор Петров (Домонтович) // Історія української літератури XX століття. – Кн. 1. – 1993. – С. 642–650.
8. *Івашків В.* “Записки о Южной Руси” Панталаймона Куліша як унікальне явище української фольклористики середини XIX століття // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Т. ССХLII. Праці секції етнографії і фольклористики. – Львів, 2001. – С. 307–337.
9. *Лобода А. П.* О. П. Куліш – етнограф // Книгар. – 1919. Ч. 23–24. – С. 1555–1559.
10. *Павличко С.* Теорія літератури. – К., 2002.
11. *Петров В.* Історіософічні етюди // МУР. – Зб. III. – 1947. – С. 7–10.
12. *Петров В.* Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії та фольклористиці XIX–XX століття // Енциклопедія українознавства. Загальна частина у 3 т. – Мюнхен–Нью-Йорк, 1949 (перевед. у Києві 1994). – С. 184–187.
13. *Петров В.* Пантелимон Куліш у п’ядесяти роки. Життя. Ідеологія. Творчість // Збірник Історично-філологічного відділу УАН. – № 88. – К., 1929.

¹ П. Куліш завсіди домагався робити всю справу сам: він ніколи не був прихильником розподіляти роботу між співробітниками й, розподіливши між іншими, нічого не лишати для себе. Навпаки, він мав тенденцію об’єднувати всі справи в своїх руках, не покладаючись ні на кого”, – таку характеристику Кулішеві дав В. Петров у своїй монографії “Пантелимон Куліш у п’ядесяти роки. Життя. Ідеологія. Творчість” [13, 139].

² В інших своїх студіях з історії фольклористики (про М. Сумцова, В. Гнатюка) В. Петров послуговувався лише академічним науковим стилем.

14. *Путин А. Н.* История русской этнография. – СПб., 1891. – Т. 3.
15. Письма к Остапу Вересаю П. А. Кулиша и Л. М. Жемчужникова. Передмова Олени Пілки // Киевская старина. – 1904. – Т. LXXXIV. – С. 211–228.

**“ZAPISKI O YUZHNOY RUSI” BY PANTELEYMON KULISH
IN VICTOR PETROV’S VIEW**

Bohdana HLADYSH-OLEYKO

*Ivan Franko National University in L’viv,
Filaret Kolessa Ukrainian Folkloristics Department,
1/345, Universitets’ka st., L’viv, Ukraine,
e-mail: folklore@franko.lviv.ua*

V. Petrov’s scholarly work “Pantelymon Kulish in 50-ies. Life. Ideology. Works” is analyzed in the context of Kulish Studies works of the beginning of the 20th century. In the article there are systematized and criticized V. Petrov’s views on the history of appearance of P. Kulish’ “Zapiski o Yuzhnoy Rusi” as well as value of published in the volume folklore-ethnographic materials, and opportune issue of this work in 50-ies of the 19th century.

Key words: Victor Petrov, Panteleymon Kulish, “Zapiski o Yuzhnoy Rusi”, cultural-historic epoch, worldview, ethnography, falsifications.

Стаття надійшла до редколегії 09.05.2007
Прийнята до друку 20.05.2007